Արարատն առ այժմ շաբաթը երեք անգամ կ'հրատարակուի։
Բաժանորդութեան գինն է թէ Պոլսոյ և թէ Գաւառաց համար 130 թիւ մէկ Օսմանեան ոսկի կանխիկ.
Օտար երկիրներու համար ճամբու ծախքն առնողին վրայ է։
Մէկ թերթի գինն է 1 ղրշ.

ՄԱՍԻՍ

ՇԱՒԻՂ ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԵԱՆ

1871

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Ծանուցմանց տողն առաջին անգամի համար 3 ղրշ. երկրորդ անգամի համար 2 ղրշ. աւելի անգամներու համար մասնաւոր սակարկութիւն կըլլայ։
Նամակք և գրութիւնք պէտք է ղրկել 'ի Վ.Կզիր խան գետնայարկ թիւ 40. առ Յ. Յ. Չէնտէրճեան. անվճար նամակներ չեն ընդունուիր։

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ | 1871 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԸՍՏ Ն. Տ. ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16 | ԹԻՒ 35

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԳԱՂՂԻԱ

«Երբոր մարդ մը իր խօսքը ճշմարիտ ցուցնելու համար իրարու վրայ երդումներ ընէ, զգուշացիր անկէ, քանզի սուտ կը խօսի» կըսէ առածը։

Չենք գիտեր թէ այս խօսքիս վերջին մասը որչափ վերաբերութիւն ունի Գաղղիոյ կառավարութեան սանձը այսօր իր ձեռացը մէջ բռնող անձին, բայց այնչափը բացայայտ է աշխարհի որ՝ առաջին մասը ծայրէ 'ի ծայր անոր այժմեան գործողութեանց ու մտածողութեանց նկարագիրն է։ Թիէր զինքը պարտաւոր կը ճանչէ, ամենայն ուստեք բռնելու, կըրկնելու ու ծանր խօսքերով ու երդումներով պնդելու թէ՝ իրեն աւանդուած հասարակապետութեան վնաս մը չպիտի հանդիպի։ Անցեալները հեռագիրը մեզի հաղորդեց, հասարակապետութեան սոյն նախագահին ժողովոյ մը մէջ ըրած ճառին սա հետևեալ կարևոր կըտորը. «Հասարակապետութիւնը յօրինողն ես չեմ, իսկ ես զանի պահելու համար ընդուներ եմ. ես իմ պատիւս ճանչցող մէկն եմ, և սոյն ինծի յանձնուած աւանդը իմ ձեռքէս չպիտի կորսուի, նոյնպէս ոչ ալ իմ գործակցութեամբս»։

Հռչակաւոր դիւանագիտին այս խօսքը լսողին ու կարդացողին վրան բոլորովին տարբեր ու ներհակ տպաւորութիւն կընէ, քան թէ զայն խօսողը կակընկալէ։ Կամայ ակամայ կը խորհիս թէ ժողովրդեան մէջ իրեն դէմ զարգացած մէկ գաղափար մը ջնջելու կը ջանայ. գաղափար մը, որ կը կասկածի թէ Թիէր մտադիր է զհասարակապետութիւնը իրեն Օրլէանեան կամ ուրիշ անձանց ու հարստութեանց շահուցը զոհել։ «Ոչ ես պիտի պատճառ լինիմ հասարակապետութեան կործանմանը, ոչ ալ այդ կործանումը փափաքողներուն պիտի աջակցիմ.» ահա երկդիմի ու տատանեալ խօսուածք. մեծ ու բարձր պաշտօններու տէր անձինք երբ հակասութեան մէջ կիյնան ու կուզեն երկու հակառակամարտ կողմանց ու սկզբանց ներկայացուցիչն ու ջատագովը ըլլալ, առ հարկին կը ծփին ծովուն աննպատակ ու անիմաստ ալեացը պէս, ու կը զարնուին քարերուն ու ժայռերուն և իրենք չեն հասկնար թէ ուր կերթան, և անոնք ալ որ կը հետևին անոնց։ Ճշմարիտ է չխորհողի և մըտածողութեան մէջ ծայր մը – և տատանիկներու համար չարագրեր է երևելի ճարտասանը իրեն ողորկ ճառիկը — կերևի թէ Գաղղիոյ հասարակապետութեան գլուխը թէ և ինքը միապետական է, բայց իրեն ձեռքը աւանդուած հասարակապետութեանը չպիտի վնասէ ինքը և ոչ ալ վնասել ուզողներուն պիտի գործակցի, և կերևնայ թէ այս խօսքերը արտասանելով ու մինչև անգամ գործակցութիւնը մերժելով հարկաւոր կատարեալ վստահութիւնը երկրին և իր ունկնդրացը տուեր է, սակայն մի միայն կերևնայ, բայց ճշմարտութիւն ու իրողութիւն չէ։ Թիէր ոչ թէ միայն վնասելու չէ հասարակապետութեան, այլ պարտքն է անոր ծառայել։

«Նէօյէ Ֆրայէ Փրէսսէ» Վիէննայի Գերմաներէն լրագրէն մեր այս դիտողութիւնը հաստատող հետևեալ խորհրդածութիւնը արժանի կը համարինք թարգմանելու։

«Թող հասարակապետութեան նախագահ Թիէր որչափ կուզէ իր պատուովը երդնու, թէ կառավարութեան արդէն ձեր անոր ձեռօքը վնաս մը չպիտի կրէ, բայց ի՞նչ օգուտ ունի այսչափ վստահցնելու ճիգն ու ջանքը մինչդեռ ամենայն բան որ կրնայ զհասարակապետութիւնը ամրացնել կը թողու և բնաւ թուլութիւն չցուցանար այն բաներուն, որոնք միապետութեան համար երկրին մէջ օրըստօրէ կը պատրաստեն։ Թիէր այժմեան ազգային ժողովը՝ որու մեծագոյն մասը յայտնի համարձակ միապետական է կատարեալ իրաւասութեան տէր, և զինքն ալ անոր որոշմանցը գործադրող ամենախոնարհ ծառան հրատարակելովը հասարակապետութեան ապագան մասամբ իսկ զոհած և ամենայն ինչ որ կրնար յօգուտ և 'ի հաստատութիւն հասարակապետութեան գործադրուիլ՝ նախապէս 'ի դերև հանած է։

Անտարակոյս ճշմարիտ կ'ըսէ, երբոր իր պատուովը կ'երդնու թէ հասարակապետութեանը չպիտի վնասէ։ Հարկաւ համայն աշխարհի առջև չպիտի ծախէ ու մատնէ զանի, բայց երբոր այժմեան ազգային ժողովը իր դաշոյնը հասարակապետութեան սիրտը մխելու ուղղէ, այն ատեն իր ընելիքը միայն սա չափը պիտի ըլլայ թէ, այդ գործը թող իր ձեռնովը չը պատահի. սակայն եթէ ժողովը իր կամացն ու որոշմանը վրայ յամառի, յայնժամ կը զիջանի վերջապէս Թիէր ու իր հրաժարականը ներկայացնելով ասպարէզ կուտայ միապետականաց այն բանը՝ որ ինքը կը փափաքէր, բայց տուած խօսքովն ու երդմանը պատճառաւ չէր կրնար իրականացնել, որ անոնք կատարեն»։

Եւ արդէն սկսեր են լրագիրք ու հեռագիրք ծանուցանել թէ Օմալի իշխանը որ Օրլէանեան հարստութեան մէկ մեծ պաշտպանն է և որ խոստացած էր ազգային ժողովոյ մէջ չմնալ իբրև անդամ, հիմայ կուզէ իրեն տուած խօսքը յետս առնուլ և իրաւունք ստանալ իր զոհած իրաւունքը վերստին ձեռք բերելու։ Ինչ որ անոր արուի, նոյնն ալ հետևաբար չկրնար չըրուիլ և միւս Օրլէանեաններուն։ Միայն զարմանալին հիմայ մեզի համար այդ է թէ ո՞րչափ անտարբերութեամբ կը նայի այս դարձուածներուն և խաղերուն Գաղղիոյ հասարակապետական մասը և անոր գլուխները։ Չե՞ն տեսներ. Գերմանիոյ հետ խաղաղութեան դաշինքը ստորագրելէն 'ի վեր Գաղղիոյ ժողովուրդը երեք անգամ հարցուեր է և քուէով մինչև այժմըս այն երեք անգամն ալ զինքը հասարակապետական և Հակա-Պոնաբարթեան ցուցեր է, և միշտ քան զառաջինը առաւել մեծամասնութեամբ և զօրութեամբ։

Բայց ոչ թէ սոսկ Թիէրի ու իր կողմնակցաց նպատակը ակներև յառաջ կերթայ ժողովրդեան մէկ մասին ու բոլոր կառավարական մարմնոյ մէջ, այլ նոյն իսկ Պոնաբարթական կուսակցութիւնք ալ կ'աշխատին օր քան զօր առաւել աճելու ու բազմանալու և երկիրը լցնելու։ Հեռագիրը կաւետէ մեզի թէ «Սէտանի գերին» կուզէ ներկայ ձմեռս Պիրենեան լերանց քով Սպանիոյ Սան-Սեբաստիան քաղաքը անցունել, ուր որ իր թագաւորի ամուսինը արդէն յառաջեր է հասարակութեան վրդովեալ գաղափարները մեղմացնելու ու իր բաղդակցին հանգիստ հիւրընկալութիւն մը պատրաստելու, որ այն ամեն թշուառութիւնքը անպատուութիւնքը և նուաստութիւնքը չնկատելով ու չյիշելով՝ որ իրեն երկրին վրան պարցեց, դարձեալ ճակատ ունի խորհելու թէ արժանի է վերստին Գաղղիոյ գահին վրան բազմիլ և թէ ինքն է (զարմանալին սա է) միակ արժանին։

Իրօք, Գաղղիոյ մէջ Պոնաբարթական կուսակցութիւնը նուաղ է և որմատ չունի և Լուի Նաբոլէոն իր դերը մէկ մ'ալ չկրկնելու պայմանաւ խաղացեր լմնցուցեր է։ Բայց այն զօրութիւնը որ այդ կուսակցութիւնը հիմայ կը ցուցնէ ոչ թէ իրն է, այլ թէ արդի կառավարութեան ակարութենէն օգուտ քաղելով այդ աստիճան զարգանալու կարող եղեր է և դժբաղդաբար ալ կրնայ ըլլալ, անանկ զօրութիւն և ազդեցութիւն մը որ Սէտանէն յետոյ ոչ ոքի միտքէն չէր անցներ։ Պոնաբարթեան կողմը բազմաթիւ զրգռիչ միջոցներու տէր է զորս լոկ դրամական կարծելու չենք. թէ և Լուի Նաբոլէոն կրկին և կրկին հասկցեր է այդ կախարդական քսակը նետելով իր նպատակին ստուգապէս հասնելու։ Սակայն այսօր առաւել Պոնաբարթականութեան գրիչն է որ անընդհատ յանդգնութեամբ գրեթէ յեղափոխական լեզուով կը խօսի և մամլոյ ազատութենէն՝ զոր ռամկավարական կառավարութիւնը այսօր ազնուաբար անոնց կը շնորհէ՝ մեծամեծ օգուտներ կը քաղեն 'ի նպաստ ամենաողորմած [illegible] իւրեանց։ Ասկէ կերևնայ որ Լուի Նաբոլէոն երկրի մէջ դաւեր կը նիւթէ մէկ կողմէն 'ի թաքստեան, իսկ միւս կողմանէ ալ ժողովուրդը կը պատրաստէ ականջնին այլ և այլ առակներով և առասպելաբանութեամբ լեցնելով հրապարակաւ։

Սակայն եթէ չենք սխալիր և Գաղղիոյ այս շարժումներն ալ իրենց արդի բռնած ընթացքնին յանկարծակի չը փոխեն, կրնանք վստահութեամբ ըսել թէ Թիէրին ու Ազգային ժողովոյ վերոյիշեալ թուլութիւնը ոչ թէ իրօք անգործութիւն ու թմրութիւն մ'է, ոչ և երբեք, այլ թէ թոյլութիւն մ'է իրենց կողմանէ, որ հասարակութեան և ազգին զզուելի եղած Պոնաբարթեանք յառաջ վազեն, ուրեք ուրեք համակրութիւն գտնան և թերևս իրենց նպատակը ազգին ընդունիլ տալու համար տեղ տեղ ալ կռիւներ ու արիւնհեղութիւններ ընեն որպէս զի ազգը այդ անիծեալ ցեղէն ազատելու պրծնելու համար օր առաջ զՕրլէանս հրաւիրէ թագաւորել ու հանգստանալ։

Վիէննայի բժշկական լրագիրը հետևեալը կը գրէ։

Ընդհանուր հետաքրքրութեան պատճառ եղաւ հիւանդ մը՝ զոր անցեալ երեքշաբթի բժշկութեան դասախօս Տօքթօր Հէպրա հիւանդանոցին մէջ իրեն ունկնդրացը ներկայացուց։ Այդ հիւանդը ազգաւ Յոյն է, և ըստ իւր կարծեաց 53 տարեկան, կազմուածքն ալ առողջ։ Կըսէ ու խոստովանի մարդը թէ ծովապատակ եղած է և վերջերն ալ հինգ ընկերօքն հանդերձ՝ որոնց գլուխն ու հրամանատարը ինքն է եղեր՝ այդ աւազակաց աւելու արհեստը նաև Եւրոպիոյ սահմանները գործադրեր է։ Սակայն ասկէ եօթը տարի առաջ անանկ կը պատահի որ դէպի Ասիոյ կողմերը կերթան և հոն խիտ ծմակոտ մէկ տեղ՝ անդութ և վայրենաբարոյ մարդկանց ձեռքը գերի կիյնան։ Ուր որ իրեն երեք ընկերաց գլխուն բոլոր մորթը վար մաշկելէն վերջ իրեն ու միացած երկու ընկերաց մարմինքը ծայրէ 'ի ծայր (հաճիներու բազկաց պէս) դրոշմեցին 'ի յիշատակ իրենց պարտութեան և գերութեան։ Ամբողջ գործողութիւնը երկու ամիս է տևեր անանկ որ իւրաքանչիւր օր վեց մարդ կուգար և կարգաւ մարմիններուն այս կամ այն մասը կը նկարէր կերթար, բայց ասիկայ իբր թէ այնչափ սարսափելի ցաւեր է պատճառեր իրենց՝ որ երկուքը չը դիմանալով զոհ գացեր են։ Տեսակ մը սխրանօք կը ցուցնէ հիմայ այն գործիքը՝ որով այն այլանդակ պատկերները իրեն մորթին մէջ կը փորագրէին ու որոնք զհանդիսականքը բոլորովին զարմացուցին երբոր անիկայ իր հանդերձը հանելով մերկ մարմինը ցուցուց։ Հազիւ թէ կենդանի մը փոքր կամ առեննով դանուած ըլլայ վաղեմի անտառաց մէջ՝ որ դծագրական արուեստին շատ մօտ ճշդութեամբ այս մարդուս մորթին վրան նկարուած ըլլայ։ Բնական մորթին վրան մաս մը գտնելու տեղ չկայ՝ որ գիծ մը չը գտնուի, սակ ձեռքերը և ոտից ափունքը մերկ են. այդ նշաններէն, բայց ատոնց փոխարէնը կարմիր գոյնով դրոշմուած են։ Այս աւազակին մարմինը ուսումնական բժշկաց համար քննութեան նիւթ եղեր է և ամեն քննելու ատեն ալ շատ մը հետաքրքիր անձինք կը վազեն այդ տարօրինակ ներկուած մարդը տեսնելու՝ զոր իր հագուստը հանել ու հագնելու դժուարութեանցը փոխարէն քանի մը դահեկան ընծայով կուրախացնեն կը դառնան։ Տօքթօր Հէպրայի փափաքովը լուսանկարով առեր են անոր պատկերը ամեն կողմանէ, և մէկ մէկ հատ պիտի տայ իր աշակերտ ուսանողաց ու ունկնդրաց, որ դասի ատեն աչքի առջև ունենան։

——

Լէմպէրկի հիւանդանոցին մէջ խելագար կնիկ մը կայ որ կը մոլեգնի ու կը կարծէ թէ ձի մ'է։ Լեհական լրագիրը այս լուրը կ'ուտայ և կը յաւելու նաև թէ Ռուսաց Օրլօֆֆ Դուքսը երկար ատեն գլուխը խող կը կարծէր։

——

Գերմանական կառավարութեան Մօնիթէօրը, Ալզասի և Լօրէնի բնակչաց համար մի քանի քաղաքապետաց անուանումը կը հրատարակէ։ Այս պաշտօնատարաց պաշտօնը հինգ տարի պիտի տևէ։ Պ. Պէզանսոն՝ Մէցի, և Պ. Բէյէր-Նմպօֆ՝ Գօլմարի քաղաքապետ անուանեցան։

——

Էնտէբանտանս Պէլժէն հետևեալը կը քաղեմք։

Կ'ըսուի՝ թէ Նափոլէոն կայսրը Ս. Սեպաստեան երթալէ ետ կը կենայ՝ ուր իւր ներկայութիւնը, Սպանիական կառավարութեան համար շատ մը շփոթութեանց առիթ կրնայ ըլլալ։ Շատ հաւանական է, որ անիկայ ձմեռը անցընելու համար Մալթա երթայ, ուր օդը խիստ մեղմ է, և ուր պաշտօնի անցնելու համար, Ս. Սեպաստեանէն շատ աւելի դիւրութիւններ պիտի կրնայ ունենալ, Կայսրուհին ու իւր որդին Զիզըլհուրթ պիտի կենան։

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ 15 Նոյ.

«Պաշտօնական ժուռնալը» կոմս Գերաթրիի՝ Մարսիլիա. և Պ. Շարլը Ֆէրրի՝ Թուլուզի քաղաքապետ անուանիլը կ'իմացնէ։

Վիէննա 14 Նոյ. 9 ժամ երեկոյ.

Կոմս Անտրաշի՝ արտաքին գործոց և Պ. Լօնյէ Հունգարական խորհրդարանի նախագահ անուանեցան։ Այս երկու պաշտօնեայք իրենց սովորական երդումն ըրին։ Գէյլերպէրկի դահլիճը հաստատապէս կազմուեցաւ. այս առթիւ ըլլալիք պաշտօնական հրատարակութիւնք մօտերս պիտի ըլլան։

Փարիզ 14 Նոյեմ.

Պ. տը Պանէվիլ ալ Վիէննա չը պիտի վերադառնայ։

Ճէնովա 14 Նոյեմ.

Քաղաքիս մէջ շատ մը հրդեհներ եղան։

Պաւքրէշ 14 Նոյեմ.

Տօքթէօր Սթրուզպէրկի դրած գործակալաց մէկ մասը ճամբուեցաւ։

Փարիզ 14 Նոյեմ.

Հետևեալ անուանումները պաշտօնական են։ Պ. Բիգարտ՝ Պէլճիքայի, և Պ. Կուլարտ՝ Իտալիոյ մէջ գործակատար անուանեցան։

Պ. Պանքի Վերսայլ տարուեցաւ՝ պատերազմի երկրորդ ժողովոյ ատեանը ներկայանալու համար։

Վիէննա 15 Նոյ. 9 ժ. 20 վայրկ. երեկոյ.

Հոլանտայի թագուհին մեր քաղաքը կ'սպասուի։

Պ. տը Պոյսթի նպաստաւոր յայտարարութիւններ կը շարունակուին։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԼԻՎԸՐՊՈՒԼ, 14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Բամպակ Միտլինկ Օրլէան, բէնս 9 5/8

Ծախուած 8,000 հակ։

Հրապարակը հանդարտ.

——

Փոխանակագիր լիրա 100 ղրշ. էն.	
Լոնտրա 3 ամիսէն վճարելի	108—108 1/2
Մարսիլեա 3 » »	ֆր. 24—20—24 50

——

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՔՈՆՍՕԼԻՏ

Բացուեցաւ	52—12
Ժամ 3 1/2	52—8
Գոց. կէս օր	00—00

——

Փոխ. 1865 ի	ֆր.	325—
,, 1865 ի	,,	330—
,, 1869 ի	,,	272—
Երկաթուղի Ռումէլիի	ֆր.	141—
Թրամուէյ		00—

——

ԸՆԹԱՑԻՔ ԴՐԱՄՈՑ

Անգղ. լիրա	109—12
Քասն ֆրանքնոց	87—14
Ռուս էմբերիալ	89—5
Քրըմից	51—25
Արծաթ մէճիտիէ	1—6
Հինգնոց	104—55
Մէթալիք	105—5
Պղինձ	117—10

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երկուշաբթի օրը, Ռամազանի առաջին օրը ըլլալուն համար, բոլոր պաշտօնատունները գոց էին։

Այս առթիւ և ըստ նախկին սովորութեան, չքաւոր ընտանեաց առատ նուէր շնորհուեցաւ ՚ի տանն սպարապետի։

—Գոհութեամբ սրտի կիմանամք թէ Մայր Թագուհին Ինքսէրճեան Սիմոն աղէյի աղամանդակուռ ծխախոտի տուփ մը շնորհեր է։

—Կը լսեմք, թէ մայրաքաղաքիս քաղաքապետութեան և 6րդ. շրջանակի տեսչութեան կողմանէ արուած հրամանին հակառակ, Նէնի—Շէհիրի մօտ, Բանկալթիի գաւիւյրին վրայ դտնուած խանին մէջ ոչխար մորթելը տակաւին կը շարունակուի եղեր։

Ասոր վրայ 6րդ. շրջանակի Տեսչութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք։ ըստ որում այն հոն տեղի բնակչաց առողջութեանը վնասող շատ դէշ հետևանքներ կրնայ յառաջ բերել։ Կ'ըսուի թէ արդէն մաղձայոյզի դէպք մը նոյն խանին մէջ տեղի ունեցեր է

(Լա Թիւրքի.)

—Բէրչէմպէ-Փազարի պահանորդը, երկուշաբթի գիշեր, կասկածելի մարդ մը տեսնելով՝ կ'իմացնէ որ կանգ առնու։ Ասոր վրայ, մարդը անմիջապէս ատրճանակաւ մը պահանորդը սրունքէն կը վիրաւորէ։ Պահանորդը իւր ընդունած վէրքը բանի տեղ չըդնելով, ոճրագործը կը բռնէ ու ոստիկանութեան կը յանձնէ։

Լա՛ւ քաջասրտութիւն.

—Կը հաւատեն թէ երկուշաբթի օրը Խասգիւղի մէջ եղած առողջապահիկ շղթայն, վերցուեր է։

—Շաբաթ օրէն ՚ի վեր, Դրամատան վերաբերեալ խնայողական միջոցներ, և այն նպաստաւոր պաշտօնատարաց և գործակալաց նուազումներ տեղի ունենալ սկսան։

—Կ'ըսուի թէ քաղաքիս մէջ հաստատուելիք Գրէտի Մօպիլիէի ընկերութեան մը կանոնագրութիւնը։ պետական խորհրդոյ քննութեան ենթարկուեր է։

—Կը լսեմք՝ թէ Նուհէմ փաշայի որդի Թէշրիֆաթճի օգնական Համտի պէյ, գալ տարի Վիէննայի մէջ տեղի ունենալիք տիեզերական արուեստահանդէսին համար Օսմանեան գործակալ անուանուեր է։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Երեկուան հրատարակուած Օրագիր լրագրոյն մէջ կը կարդամք թէ Գեր. Բարթուղիմէոս եպիսկոպոս քանի մ'օրէն Պրուսայէն մայրաքաղաքս պիտի գայ ըստ վերջին հրամանի Ազգ. վարչութեան։

Պրուսայու վէճն, ինչպէս ծանօթ է ազգայնոց՝ բաւական ատեն նստաւ թէ մեր Պատրիարքարանին, թէ Պրուսայու ժողովրդեան և թէ նոյն Գեր. եպիսկոպոսին, կը յուսամք որ այս անգամ գործըն արդարութեամբ և խաղաղութեամբ կը վերջանայ յօգուտ Ազգին։

——

Գեր. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Վարժապետեան իւր վիճակին Ազգային մէկ քանի կարևորագոյն գործերը կարգադրելու համար բաւական ժամանակ մայրաքաղաքս կենալէն զկնի, այսօր ճամբայ կ'ելնէ ՚ի Նիկոմիդիա իւր պաշտօնատեղին դառնալու։

Ուրախութեամբ կը լսեմք թէ նորին Սրբազնութիւնը Նիկոմիդիոյ վիճակին ազգայնոց քանի մը տարիներէ ՚ի վեր դիզուած Պէլտէլէյ տրոց պարտքին շնորհումն ընդուներ է կայսերական բարեխնամ կառավարութեան կողմանէ։

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Առաւօտեան հեռագրով լուր եկաւ ՚ի Պատրիարքարան, թէ Կիլիկիոյ վիճակային Ընդհ. ժողովը Պատրիարքարանէն սրբագրեալ ընտրելեաց ցանկին ըստանալուն պէս՝ վերջնական քուէարկութեան ձեռնարկելով, 35 քուէէ 28 Հալէպի առաջնորդ Գեր. Մկրտիչ արքեպիսկոպոսին, 6ը Գաղատիոյ Գեր. Աբիստակէս արքեպիսկոպոսին եղած և 1 ալ Նիկոմիդիոյ Գեր. Ներսէս արքեպիսկոպոսին եղած է. հետևաբար Գեր. Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Կիլիկիոյ Կաթողիկոս ընտրուած է։

Յայտնի է որ այս ընտրութիւնը Կիլիկիոյ աթոռին և կեդրոնական վարչութեան յարաբերութեանց որոշումէն ետև Ընդհ. ժողովոյ վաւերացմանը պիտի ներկայանայ։

Այսպէս ահա լուծուեցաւ վերջապէս Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան խնդիրը, որ քանի տարիէ ՚ի վեր ծանր հոգ կը պատճառէր վարչութեան. այսուհետև Կիլիկիոյ վիճակի ժողովուրդք կ'ազատին կրօնական անիշխանութենէ և ամեն տեսակ մեքենայութեանց և խարդաւանութեանց գործիք և մանաւանդ զոհ լինելէ։

Յուսալ ենք, որ նորընտիր Ս. Կաթողիկոսը Կիլիկիոյ Հայ ժողովրդոց քանի տարիներէ ՚ի վեր կրած հոգևոր վշտերը կը դարմանէ, և անոնց բարոյական շինութեան ու մտաւոր զարգացման համար իր անխոնջ ժրութենէն սպասուած ամեն ջանք և միջոց ՚ի գործ դնելով. այն ընդարձակ վիճակը կը բարեկարգէ, և Սսոյ պատմական վանքն ալ իր նախնի պայծառութեանը կը վերադարձնէ։

Այս յուսով կը շնորհաւորենք Կիլիկիոյ նորընտիր Ս. Կաթողիկոսը, և կատարելութիւն ու յաջողութիւն կը մաղթենք իրեն։

Մ…ե.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Գաւառական հարստահարութեանց խնդրոյն Ազգ. Երեսփոխանութեան դիւանին վրայ դրուիլը՝ տակաւին երեք շաբաթ եղաւ, սակայն այդ նկատմամբ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԱՐԱՐԱՏԱՑ

ԱՆԿԱԽ ԴԱՏԱՒՈՐԱՑ
ԱՏԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ

(Շարունակութիւն տես թիւ 34.)

Մուծիչը կը հարցնէր թէ նորա ուղղուած թուղթն ընդունած է. և սակաւիկ մի զնա քննելէն յետոյ՝ կը հրամայէր նմա՝ որ ետևէն գայ։ «Անտառը ամեն տեղ էր, որոշ տեղ մը չէր»։ Մուծիչը և խնդրողը երկար ատեն դաշտաց մէջ կը թափառէին, այնպիսի անծանօթ ճամբաներէ քալելով՝ որ կարծես թէ առջի տեղւոյն կը մերձենային և միանգամայն կը հեռացնէին զիրենք։ Ընկերութեան սովորական ժողովարանը մերձենալուն պէս, մուծիչը նոր ընծայն աչքը դաշկինակով մը կը կապէր, և ձեռքէն բռնելով՝ քարայրը կը մուծանէր զնա։ Ամենէն վաւերական գրութիւններէն կը յայտնուի որ, Անկախ-Դատաւորները սովորաբար քարայրներու մէջ կը գումարուէին եղեր։ Պատէնի բաղնեաց մօտ, Ռասթատէն (1) մի քանի փարսախ հեռի, Մարկրաֆներու (1) բարձրաւոր դղեակի մը տակ ստորերկրեայ տեղ մը կայ, որոյ համար բնիկք կ'ըսեն թէ Դատաւոր Անկախին Դատաւորք հոն կը ժողովին եղեր։ «Ո՛ւր է անծանօթ և ահեղ վայրերը, կ'ըսէ հին ժամանակագիր մը (2) Դատանի Անկախին գործին կուզար»։

Քարայրն իջնելէն ալս, նոր ընծայն առանձին աթոռ կը դանուէր։ Ընկերութեան նախագահը, խիստ դատաւորի մը կերպարանօք նստած. ու քովն ալ սուր մը, դատաստան մը՝ և կամ ունենալով ճիւղ մը գրուած կ'ըլլար։ Ընկերութեան նախագահները երբեմն բացակայ ըլլալով Անկախ-Կոմսերը նոցա փոխանորդութիւն կ'ընէին. սակայն սոքա նախագահին հաւանութեամբը միայն լուսոյ կը վերադարձնէին դատաստանը։

Ցանկին ժողովը սկսելէն առաջ ամեն ժողովականք միաբերան երգ մը կ'երգէին։

Գլխաւոր դատաւորաց մէջէն մէկը բարձրաձայն կը հարցնէր ու կ'ըսէր։

«Գիշերն՝ իր ընթացից ո՞ր աստիճանին հասեր է. մահադո՞յժ թռչունը թէ առաւօտեան հաւն երգէ ջրոց վերայ։ Լուսի՞նը թէ արշալոյսը լուսաւորէ գերիկին։)

Եւ այլք պատասխանէին. «Խաւարն և եթ ծածկէ զանութիւն. ըլին եղերաց վրայ հրակողթաշուն չկայ. համայն տերևերաց մէջ ձայն մի և եթ կը լսենք, որ արդարութիւն կը խնդրէ։

«Արդ՛ին, թ՛ող դատաստանք դադարին յԱսկսուած վիճաբանութիւններն՝ այնպիսի նոր և կարևոր երևոյթներ յառաջ բերին՝ որ այս ժամուս ազգային զգացման տէր ո և է Հայ անձկութեամբ չըրաուած իրաց ելքը տեսնելու կ'սպասէ անհամբեր :

---

(1) Ռասթատ. — Պատէնի մեծ-Դքսութեան մէջ ամրապատ քաղաք։ Ֆրանսայի հռչակաւոր զօրավարը Վիլըր դուքսն՝ Եւգինէոս իշխանին յաղթելէն յետոյ, այս քաղաքիս մէջ 1713-1714 բանակցութեան մտան, ու դաշնադրութիւն մ'ըրին, որով Ալզաս գաւառը Ֆրանսայի տրուեցաւ։ 1797-1799 դեսպանաժողով մի գումարուեցաւ հոս, Գերմանիոյ և Ֆրանսայի իրարու դէմ ունեցած թշնամութեանց վերջ տալու համար, բայց Աւստրիոյ կառավարութեան հրամանաւ Ֆրանսայի նուիրակներուն քաղաքէն դուրս առջև սպաննուելուն պատճառաւ ժողովը ցրուեցաւ։

(1) Մարկրաֆ. —Գերմաներէն «մարգ» (սահմանագլուխ, և «Կրաֆ» (կոմս) բառերէն եկած է, Կայսերք ի նախնումն՝ զայս տիտղոսը կուտային սահմանագլուխներու պաշտպանող իշխանաց։ Այսօր խել այդ տիտղոսը կը կրեն անմէք ՚ի վեհապետաց Գերմանիոյ։ —«Մարգիզ» բառին ստուգաբանութիւնը նոյն է։

(2) «Յաղագս Գերմանիոյ և այլ աշխարհաց գաղտնի ընկերութեանց, տպագրեալ ՚ի Բարիզ, ՚ի 1819։

Ծան. Հեղ.

Այս նոր և կարևոր երևոյթներն են Ազգ. զինուորութեան 'ի նպաստ և հակառակ յայտարարեալ կարծիքները :

Այսօր կամ վաղը՝ անշուշտ այդ զինուորութիւնն ընդունելու կամ մերժելու համար վճռական միջոցի մը կիրառութիւնը պիտի հաղորդենք մեր ընթերցողաց . քուէ պիտի տրուի , և այդ քուէէն կախումն ունի Հայոց քաղաքական Ազգ կոչուելու արժանի կամ անարժան ըլլալը :

Մեք զանազան պարագաներու մէջ փորձած՝ տարիներով իբր մեր առօրեայ և անձնական գործը՝ հետազօտած , քննած , խորհած , խելամտած և վերջապէս գտած եմք թէ ընտրութիւնը մահաբեր է եղել Հայոց :

Երեսփոխաններէն ոմանք ճշմարտապէս մեզ նման համոզուած ըլլալով՝ նախորդ նիստերուն մէջ ցուցին պարզապէս թէ՝ ի՞նչ վիճակի հասած են այժմ Հայք՝ զինուորական դրութիւնը մերժելով , և թէ նոյնն ընդունելէն ի՞նչ բարիք կրնային հասնիլ :

Հակառակորդ կողմն՝ անտարակոյս դարձեալ Ազգին շահը նկատելով այլ միակողմանի տեսութեամբ՝ վճռեց թէ Հայոց համար զինուորական դրութիւնն յաւէտ կամ գէթ առժամանակեայ կերպիւ խոտելի էր :

Ինչո՞ւ .

Վասն զի , կ'ըսէր 'Երեսփոխաններէն մին , խիղճը չըներէր ինձ՝ որ իմ քուէովս՝ Հայու մ'արիւն թափելուն պատճառ լինիմ , կամ թշուառութիւն ընեմ:

Վասն զի , կ'ըսէր ուրիշ Երեսփոխան մը , գուցէ սակաւաթիւ Ազգ. մը զինուորական տաժանելի ծառայութեանց և պատերազմի աշխատաւոր վտանգաց ներքև ընկճուելով բոլորովին սպառի , և ես այնքան անգութ չեմ որ այո՛ ըսելով զիմ Ազգն 'ի կորուստ մատնեմ:

Վասն զի , կ'ըսէր երրորդ մը , մահմետականք այսօր զինուոր կուտան և դարձեալ իրենց մեծագոյն մասն ենթակայ է այն հարստահարութեանց՝ զորս մեք միայն գաւառացի Հայոց վերայ կը տեսնեմք . ուստի երբ Հայք ալ զինուոր տալով այն հարստահարութիւններէն չը փրկուին , ի՞նչպէս յանդգնիմ խեղճ գաւառացւոյն կրած թշուառութեանց վերայ ուրիշ մ'ալ յաւելուլ:

Վասն զի , կ'ըսէր վերջապէս չորրորդ մ'ալ , հինգ հարիւր տարիէ 'ի վեր զինաշարժութեան անվարժ և բանակի ծառայութեանց ու պատերազմական գործողութեանց բնաւին իսկ անգէտ Ազգ մ'ինչպէս կարելի է անմիջապէս զինուորագրութեան ներքև ճնշել . մանաւանդ՝ երբ գաւառացի ժողովուրդն որ զի՞ւր որդին պիտի զինուորէ , նմա անկ է ուրեմն զինուորութիւնն ընդունել կամ մերժելու մասին յայտնել իւր կամքը :

Ուրիշներ ալ ընդդէմ զինուորագրութեան՝ այլ և այլ զօրաւոր փաստեր յառաջ բերած են , զորս հետաքրքիր ընթերցողը կրնայ գտնել լրագրոյս նախորդ թուոյ մէջ իւրեանց պատասխաններովն հանդերձ . կ'ուզեմք այժմ վերոյիշելոց նկատմամբ խօսիլ փոքր ինչ:

Ազգ. զինուորագրութեան խնդիրը թէպէտ գաւառական հարստահարութեանց մասնաժողովոյ տեղեկագրոյն մէջ իբր դարման առաջարկուած է . բայց ըստ մեզ , նա ըստ ինքեան այնքան ծանրակշիռ , այնքան կարևորագոյն կէտ մ'է , որ եթէ գաւառաց մէջ հարստահարութիւնք բնաւ անհետէին , եթէ իւրաքանչիւր ոք Հայ՝ պանդխտութեան ու զանազան դժբաղդ դիպուածոց տառապանքներէ ազատ իսկ լինէր , դարձեալ իբր Հայ՝ ներկայ յ'ատից զգալուս սպառնալին մեր դէմ կեցող աշխարհի բերանն այսօր կամ վաղն սրս չէյնալու համար՝ պիտ'առաջարկէինք որ կամովին դիմէր հրացան 'ի յուս կրթութեան ասպարէզը դիմելու . քանզի ի՞նչ է կեանքը առանց զգացման՝ ունայնութիւն , ի՞նչ է զգացումն առանց վեհութեան և արիական խորհրդոց՝ անտանութիւն . ի՞նչ է պատւոյ և ազատութեան անտարբերութիւնը՝ վատութիւն , և այս ժամուն աշխարհի վերայ ով որ զէն ունի 'ի ձեռին՝ նա միայն կրնայ իրաւամբ վայելել զիւր պատիւն ու ազատութիւնը , նա միայն է ճշմարիտ վեհափառ և արիական խորհրդոց տէր անձն , առանցմէ զուրկ եղող , զայս ամէն գեղեցիկ բարեմասնութիւններն իւր վերայ փայլեցնել չ'ուզող ո և է անհատ՝ բացարձակօրէն վատ է .

Խնդիրն այսպէս 'ի հիմանէ քննելով՝ մեր Երեսփոխանութեան մէջ զինուորագրութեան նկատմամբ տեղի ունեցած խառնաշփոթ վիճաբանութիւնն հարկ կը համարիմք վերլուծել , և եթէ մեք նոյն ժողովոյն սահմանակեա չըլլայինք , կ'առաջարկէինք որ Երեսփոխան էֆէնտիները Հայոց համար զինուորագրութեան սկզբունքը կենդանի է ու , նախ առոր համար քուէ տան , և այն ատեն յայտնապէս պիտի տեսնուէր թէ որո՞նք են որ զԱզգն աշխարհի առջև արհամարհելի երևցնելու վատութիւնը կուզեն գործել:

Ուրիշ խնդիր է զինուորագրութեան սկզբունքն ընդունիլ և Ազգին օգտակար պայմաններով զայն գործադրել տալու յօժարութիւն յայտնել . ուրիշ խնդիր է նաև վճռաբար ըսել թէ Հայք բնաւ յանձնառու չեն զինուոր տալու . մեք առաջինը կընդունիմք , երկրորդը կը մերժեմք ,

Եթէ Հայու մ'արիւն թափուիլը մեր Երեսփոխանաց ամենայն խղճին խայթ մ'է , թող խորհին նոքա՝ որ ամէն օր , ամէն ժամ բազմաթիւ անմեղներ մահուան տարապարտ զոհ կ'երթան . սպանութիւնք , պանդխտութիւն , ծեծ , ամուրի կեանք , անբարոյականութիւն , տգիտութիւն , կրօնափոխութիւնք , երկչոտութիւն , տանք՝ ա՛լ աւելի մեր ազգայնոց արիւնը կ'սպառեն օր քան զօր , և չը գիտեմք թէ ի՞նչ շարժառիթ կրնայ ըլլալ՝ որ զայս ամէնն յարաժամ աչաց առջև տեսնող Երեսփոխանք անփոյթ կը մնան , ու լոկ զինուորագրութեան խնդիրն յ'երևան ելած ատեն արհաւիրք կը պատէ զիրենք , կը սոսկան Հայու մ'արիւն թափուելու կամակից ըլլալէ :

Քանի որ համոզուած եմք թէ , մեք Հայերս Տաճկաստանի մէջ ճշմարիտ քաղաքացւոյ արժանեաց բարձրանալու և մահմետական ժողովրդոց հաւասարելու համար զինուորելու պարտական եմք , համոզուած պէտք է ըլլամք նաև որ մեր ներկայ կացութիւնն ուրիշ ո և է կերպիւ չեմք կարող բարւոքել հիմնապէս և տևականապէս :

Եթէ զինուորական ծառայութեանց պատճառաւ Ազգին սպառման երկիւղը կը ջանան ազդել 'ի մեզ , թող օրինակ մը տան որ խելամուտ լինիմք , անմշան Յունաստանը , փոքրիկ Տանըմարքը , Գերմանիոյ զանազան դքսութիւնները միթէ սպառեցա՞ն . մինչդեռ սոքա մեզմէ սակաւաթիւ են և ուրոյն բանակներ ունին . ընդհակառակն մեք կրնամք ցուցնել որ Գաղատացիք , Ասորիք , Քաղդէացիք և հին պատմութեան նեթ ծանօթ ուրիշ շատ մ'ազգեր զինուորութենէ ազատ , կամ աւելի ճշմարիտը խօսելով արտաքսեալ ըլլալնուն՝ բոլորովին փճացան կամ անմշան ըլլալու չափ տկարացան : Ազգաց կործանումն երկու պատճառէ յառաջ կ'ուգայ , կամ աշխարհակալութեան համար երկարատև պատերազմներէ՝ կամ բնաւ անզէն մնալէ . մեք այժմ այս վերջին դասէն եմք , և 'ի կործանումն կը յառաջանամք . իսկ եթէ մեր Երեսփոխանները կը կարծեն որ գուցէ Տաճկաստան ապագային մէջ մշտնջենաւոր պատերազմներու ասպարէզ կը լինի , միթէ այն ժամանակ Հայք զինուորագրութիւնը մերժած ըլլալնուն՝ մահուանէ ազա՞տ պիտի մնան . չէ՞ որ պաշարեալ տեղւոյ մը մէջ մնացող Հայն ու Տաճիկն հաւասարապէս դրսէն տեղացող ռումբերուն զոհ պիտի երթան . և միթէ պատահած չէ՞ երբեմն որ Թիւրքերն այս կամ այն առթիւ 'ի զայրոյթ բորբոքած՝ սպանողներ են խուժանց զէնքը քրիստոնէից դէմ դարձնելու , ինչպէս ատեն մ'եղաւ 'ի Դամասկոս , և ինչպէս մօտ տարիներու մէջ պիտ'ըլլար գուցէ 'ի Սեբաստիա՛ . . . :

Զինուորագրութեան հակառակող Մեծ . Երեսփոխանաց ամենէն զօրաւոր փաստը սա է որ՝ եթէ զինուորութեամբ գաւառացի Հայոց կրած հարստահարութիւնքն ու վշտերը պիտի թեթևնան՝ պէտք է որ դորա մէկ օրինակը տեսնուի Թիւրքիոյ մէջ . որդ . մահմետական հասարակութիւնը զինուոր տալով հանդերձ 'ի գաւառս հարստահարութեանց և երբեմն տառապանաց մասին իսկ աւելի թշուառ է քան զՀայս :

Ինչպէս ըսինք , այս յարգելի անձանց փաստերը մէկ կողմի նկատողութեամբ զօրութիւն կը գտնուն , իսկ միւս կողմանց նկատողութիւններով իւրեանց արժէքը կը կորուսանեն գլխովին . մեք գոհ եմք որ այսպիսի յոյժ կարևոր խնդրոյ մը համար հակառակ խօսողներն ամէն ճիգ կը թափեն յաղթանակ շահելու համար . ժողովրդեան օգուտը սա է որ կարծեաց ընդդիմահարութենէն արտայայտեալ բացարձակ ճշմարտութիւնն անաղօտ պիտ'ըմբռնէ :

Ինչո՞ւ Թիւրքերն ըստ մասին գաւառաց մէջ փոքր ինչ (չեմք կրնար ըսել Հայոց չափ) կը հարստահարուին և կը տառապին :

Այս քննելու համար՝ նախապէս հասկնանք թէ ինչ են Թիւրքերու կրած հարստահարութիւնքն ու տառապանքը:

Գէյերու , ամիրաներու և հարկահաններու ձեռամբ նեղուիլ . միւտիրներու , գայմագամներու և փաշաներու անիրաւ հրամանաց գլուխ ծռել , և զինուորագրութեանց ատեններ՝ գործուած բռնաբարութեանց համբերել՝

Թիւրքերը զայս ամէնը կը կրեն՝ վասն զի չը գիտեն իւրեանց իրաւունքն 'ի ձեռին ունենալու միջոցը . վասն զի անասունէ մը քիչ աւելի և մարդէ մը շատ պակաս ուսումն ու կրթութիւն ունին . վասն զի չունին կամ չեն տեսած օրինաւոր ատեան մ'ուր իրենց բողոքները լսելի լինին , և վասն զի իրենք ալ զՀայերը կը հարստահարեն ու կը տառապեցնեն , մոլեռանդութիւնք և նախապաշարմունք ուսուցած են իրենց՝ զամէն ինչ ճակատագրին յանձնել :

Եթէ Թիւրքերու այս վիճակն արդարանալի է , Հայոցն արտասուաց և զայրոյթի արժանի , և երբ մահմետականաց ու մեր ազգայնոց կեցութիւններն իրերաց հետ բաղդատենք , բարէ՛ , մեք խղճիւ կ'ըսեմք թէ լաւ է զինուորութեան մէջ պատերազմի դաշտին վրայ քաջաբար և փառաւորապէս մեռնիլ , քան թշուառ ու եղկելի նուաստութեամբ ապրելու յօժարիլ: Մանաւանդ

բւերս և յԱրևմուտս : Բայց և չարի «կլուորք» բերէք «գինջաժին» ու «ուղղդկային» կանգնեցէ՛ք դամբանական սեղանը , փորեցէ՛ք փոսը գտցէ՛ք , ո՛ յանցաւոր: Եղբա՛յրք , պատրա՞ստ էք:

«Կ'երդնումք մեր կենաց , հոգւոյն ու մեռելոց ոսկերաց վրայ , որ մեր օրինաց հնազանդեցանք մինչև ցարդ , և կամք ու պատրաստ ենք դարձեալ կատարելու զայնս : Եթէ մենք չըլլանք , ո՛վ կը հոգէ երկրիս վրայ . արեգական զօրաւորն լքանելէն յետոյ :»

Երդմնակցութեան միջոցն՝ ընկերակցութեան ամէն անդամները գլուխնին բաց՝ ոտքի վրայ կը կենային : Երդման վերջին խօսքերուն արձագանքները հնչական կամարներուն ներքև կորսուելուն պէս՝ լռութեան անձկալին կը նստէին , և ժողովը կ'սկսէր : Այն ատեն գինը ընծայողն ժողովականաց կը ներկայացնէին , և դատական կայմով դատաւորաց քով կը կեցնէին : Մեծամեծը , որոյ պաշտօնն էր նաև կնքահայրութիւն ընել , ատենին քովէն չէր հեռանար :

Հարցմանց համեմատ՝ իւր անունը , ազգաքն ու դրօշմունքն յայտնելէն յետոյ , նոր ընծայն՝ իրեն համար պատրաստուած փորձերուն տեսակը կրնար մեկնարկել : Իրեն կ'իմացնէին որ հանդիսաւոր երդմամբ ընկերութեան կապուելուն պէս , որ և է զօրութիւն կարող չէր զինքն ատենին վճիռներէն փրկել , եթէ ընկերութեան գաղտնիքն ուրիշին յայտնելու ըլլար . արգելուած էր նմա նաև չինցնել յանցաւորին՝ նորա համար որոշուած պատուհասը . կը հրամայէին նմա՝ Հայրը , մայրը , եղբայրը , քոյրը , բարեկամն ու ազգականը մատնել , եթէ ընկերակցութեան կողմանէ նոքա դատապարտեալ ըլլային : Նենգաւորը՝ սարսափելի տանջանաց կը դատապարտուէր : Աչերը կը փակէին , ձեռքերը ետին կը կապէին , ու միջն ալ չուան մ'անցնելէն յետոյ՝ երեսի վրայ կը քաշկռտէին , ծոծրակէն լեզուն կը քաշէին կը հանէին , և ոտքերէն կախելով կը ձգէին մինչև որ մեռնի : Եթէ միջն՝ ատենին դատապարտած անձինքը չուզէր մատնել , ժողովականաց աւելի անողորմաբար տանջուելէն յետոյ՝ ատենից դատի անմիջապէս կը խեղդուէր :

Եթէ վերջնական զեկուցումները բոլորն յետոյ՝ նոր ընծայն իւր փափաքին մէջ հաստատ մնար , հետևեալ կերպով երդում ընելու էր :

«Կ'երդնում յանուն Փրկչին , պատւոյ և հոգւոյս վրայ , սուրբ ատենին ամէն դրած օրէնքներն երկիւղածութեամբ և մեծարանօք 'ի գործ դնել . մինչև ցմահ այդ նուիրական ընկերակցութեան անձնուիրաբար ծառայել , նորա հրամանները կուրօրէն , հաւատարմութեամբ և արիութեամբ կատարել , և նորա խնամութենէն վեր այլ խնամութիւն չը ճանչնալ :

«Կ'երդնում Անկախ-Դատաստանաց փառաւորութիւններն ու սահմանադրութիւնը պաշտպանել ընդդէմ ամենայն մարդկային իշխանութեան , ընդդէմ օդոյ , հրոյ և ջրոյ , ընդդէմ ամենայնի՝ զոր արեգ լուսաւորէ , ընդդէմ ամենայնի՝ զոր գիշեր ծածկէ յիւր խաւար :

«Կ'երդնում սուրբ ատենին ձայն տալ՝ ինչ որ իւր օրինաց համեմատ՝ յանդիմանութեան կամ պատուհասի ենթակայ ըլլայ , զոր գործել մարդկան յանցանաց տեղեակ ըլլալու , ու պայման ընել չը լաւել ոչ սիրոյ , ոչ բարեկամութեան , ոչ ընտանեկան կապակցութեան , ոչ ոսկւոյ , ոչ արծաթոյ և ոչ որ և է բարձի ու ուսուցութեանց համար :

«Կ'երդնում՝ ատենին կամացը չը փոխել՝ յանցաւոր մը փրկելու համար , բնաւ չըյայտնել վրէժխնդրոյն մատնուած մարդոյն՝ մօտալուտ վտանգը , ոչ բանիւ , ոչ գրուած կամ սնդիկ ձևերով , և ոչ որ և է կերպիւ :

«Կ'երդնում չը շնորհել դատապարտելոյն ոչ հուր , ոչ ջուր , ոչ զգեստ , ոչ ապաւէն , եթէ նոյն իսկ հօրեղբայր հայրս կամ մի հայ եղբայրս լինի , եթէ նոյն իսկ ցաւէն աստուածային զգայու . . . :

Տուրնըֆօր

որ եթէ Հայք զինուորութեան մէջ մըտնեն՝ նուազ քան զԹիւրքս հարստահարութեանց ենթակայ կըլինին. վասն զի թէ կառավարութեան աչքը կը հսկէ իրեանց վերայ, եթէ Ազգային վարչութեան ձեռքը բաւական ուժ կ'անցնի արենակից գաւառացւոց արդար խընդիրքը գոհացուցիչ կերպով գործադրել տալու. վասն զի գաւառացի Հայոց մէջ ուսմանց և կրթութեան սիրըգնաւորութիւն մ'եղած, և ոչ նուազ արդիւնաւորուած է. վասն զի Հայք գիտեն բողոքելու առեանն և իրեանց իրաւունքն ըստ օրինի պահանջելու վարժ են.

Վերջապէս, մեք հինաւուրց աղետաւոր պարագաները միայն պատճառ կը համարիմք Հայոց զինուորագրութենէ յետս մնալուն, և այսքէն մեր ազգին համար յիշատակաց արժանի դար մը պիտ'ըլլայ այս ժամանակն՝ եթէ Ասքանազեան Թոռունք 'ի մի վայր համախըմբին հայրենի երկրին և Ազգայնութեան սիրոյն համար զթշնամիս դիմաւորելու. և սակայն այս գեղեցիկ արդիւնքը վայելելու համար մեք աւելի ծանր կը շարժինք քան զինուորութիւնը չընդունող Երեսփոխանք. նախընթաց ուրբաթ աւուր Արարատայ մէջ նշանակած էինք թէ ինչ պայմաններով կրնանք ընդունիլ զինուորագրութիւնը.

Պիտ'առարկուի թէ տէրութիւնն Հայոց զինուորագրութեան մասին պայմաններ կամ գէթ մեր առաջարկած պայմանները չընդունիր. լաւ. բայց այս կէտն զմեզ զինուորութեան սկզբունքն ընդունելէ երբէք չարգելուր.

Վերստին և վերստին կը կրկնեմք. յարգոյ Երեսփոխանք. սոսկացէք վատութեան կնիքը Ձեր և զՁեզ ծնող ազգին ճակտին վրայ դրոշմելէ. այս դարուս՝ ապաշէն Ազգ մ'երբ կ'ուզէ այնպէս մնալ՝ վատ է. մեր Նախնեաց արիւնը մեր երակաց մէջ շրջան ընելէ չէ դադրած, Հայերը կրնան զինուոր ըլլալ, պէտք է ընդունիլ զայս և անմիջապէս յարել նա և, պայմանօք. հոգ չէ թէ տէրութիւնը կ'ընդունի կամ ոչ, թող այս այսպէս արձանագրուի մեր Ազգին պատմութեան մէջ, հեռատես քաղաքագէտները կրնան հասու ըլլալ թէ ինչ բանի կը նայի մեր խօսքը.

Տէրութիւնը նկատողութիւններ ունի, և այս պատճառաւ եթէ մեք այսօր պայմանօք զօրք տալ իսկ առաջարկենք՝ շատ հաւանական է որ մերժէ նա մեր առաջարկը, բայց աշխարհ կ'զգայ որ Հայք վատասիրտ և անշան ժողովուրդ չեն. այսպէսով մեք թերևս առ այժմ առանց զինուոր տալու՝ Մահմետականաց հաւասար քաղաքացիութեան իրաւունք կրնամք վայելել և պահանջել.

Տասն և հինգ տարի առաջ՝ Խաթթը-Հիւմայունի հաստատութեան ատեն՝ Քրիստոնեայ ազգաց և Հրէից գլխաւորները կառավարութեան կողմանէ կանչուեցան և առաջարկուեցաւ որ՝ զինուոր տան՝. . . . . Թէպէտ և ստուգութեանն երաշխաւոր չեմք, բայց իբր յիշատակաց արժանի պատմութիւն՝ կը փութամք ըսել թէ կառավարութիւնն այն ատեն չուզելով ոչ-Մահմետական ազգերէ զօրք առնուլ՝ առ երեսս թէպէտ կանչեց նոյն ազգապետներն և առաջարկութիւնն ըրաւ անոնց՝ բայց գաղտնապէս ջանաց, կ'ըսեն, զանոնք դրդելու որ զանազան պատճառանօք մերժեն. Ազգապետները շուտով ճամբու կու գան բաց 'ի Խախամագլուխէն. որ կը պնդէ անոնց՝ զօրք տալու առաջարկութիւնն ընդունիլ. «քանզի, կ'ըսէ, եթէ մեք տալու հաճութիւն ցուցնեմք, տէրութիւնը պիտի չընդունի», խեղճն անոր միայ և սոխալուեցաւ ձայնը կտրել այն ժամանակ.

Այլ տէրութիւնը խիստ աղէկ գիտցած է որ երկրին ապագայ զօրութիւնը ուրիշ միջոցով ձեռք չըբերուիր, բայց եթէ ոչ—մահմետական ազգերն ալ դրօշի ներքև առնլով, և զայս 'ի գլուխ տանելու համար առաջին ձեռնարկ մ'ըրաւ իւրաքանչիւր ազգէ տասնական աշակերտ զինուորական դպրոցն ընդունելով. ասիկայ մասնաւորաց պատկանեալ չէ, այլ ընդհանուր ոչ—մահմետական ժողովրդոց ապագայ զինուորագրութեան մէկ աննշան այլ հաստատուն սկզբնաւորութիւնն է.

Ըսել է թէ Հայք արդէն զինուոր տալու կոչուած են, բայց դժբաղդաբար առանց պայմանի. եթէ մեր Երեսփոխանութիւնը զինուոր տալու սկզբունքը մերժէ, Ազգին կողմանէ յաւիտենապէս անիծից և վատահամբաւութեան ներքև պիտի մնայ. վասն զի կանխատեսելով որ տէրութիւնը վաղ կամ անագան Հայերէն ալ զօրք պիտ' առնու առանց պայմանի համաձայնութեամբ կամ բռնութեամբ, լաւագոյն կ'ըլլար ապագայ աղետից դարման մ'ընելու համար այժմէն ազգովին ընդունիլ զինուորութեան սկզբունքն յարակից պայմաններով . . . :

Խոհուն քաղաքագէտ և ազգասէր անձ մը կը նկատէ որ Տաճկաստանի ամեն կողմը կամ միայն բազմահայ քաղաքները գտնուող բիւրաւոր ոստիկան զինուորաց (զապթիէ, պօլիս) մէկ մասին Հայոցմէ ըլլալուն խնդիրն ալ կարելի է ներկայացնել առ կառավարութիւնն իբր զինուորագրութեան կից դարման. այս կէտն ալ յատկապէս հայրենասէր Երեսփոխանաց ուշադրութեանը կը յանձնեմք:

Ս. Ա. Սուքեան

Յ. Գ. Իսկ, թէ գաւառացի ժողովրդեան պէտք չէ՞ հարցնել՝ որ զինուորագրութիւնը կ'ընդունի՞ կամ ոչ, այս մասին Արարատայ անցեալ շաբթուան թիւերով խօսեցանք արդէն:

Նոյն.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ

Շաբաթ գիշեր Կէտիկ-փաշայի Օսմանեան Թատրոնը իւր 1871—72 շրջանին երկրորդ Հայերէն ներկայացումը տուաւ. Ներկայացուած խաղն էր Մեծ. Մ. Էֆէնտի Սէրէֆճեանի հեղինակած «Վասակ Սիւնի Մատնիչ Հայաստանեայց» անուն թատերգութիւնը: Այն խաղը առաջին անգամը չէ որ տեատրոնի վրայ թատերական հասարակութեան կը ներկայանայ. նա, թէև թատերական ասպարիզին մէջ այնքան յաջող քայլեր առնող Մեծ. Սէրէֆճեանի առաջին երկն է, ոչինչ նուազ գեղեցկութիւններ ունի յնքեան և արդէն ուրիշ անգամ հասարակութենէն ծափահարութեամբ ողջունուած է, իբրև հեղինակին ապագայ յաջողութեանց մէկ արշալոյս. Խաղին գլխաւոր գեղեցկութիւնները կը կազմէին Վասակայ կնոջ՝ Սաթինկան հայրենասիրական խօսքերը, քահանային անէծքը Վասակայ դէմ յատենի արդարութեան և Վասակայ իւր խղճի սայրասուր խայթերէ տագնապեալ վերջին վայրկեաններուն մէջ յուսահատ խօսքերն ու քստմնեցուցին մահը:

Այն խաղը, թէ և ուրիշ անգամ 'ի հանդէս ելած, սակայն կրնամ ըսել թէ առաջին անգամն էր որ այսքան գեղեցիկ կերպով կը ներկայացուէր: Դերասանները ընդհանրապէս լաւ սորված էին իրենց դերերը, ինչ որ լաւ ներկայացման մը առաջին թէութիւններէն մին է, որուն ամեն ատեն ուշադրութիւն ըլլալը կը փափաքիմք. Գ. Պէնկլեան բուռն գովեստից արժանի է այն հաղուադէպ յաջողակութեանն ու ճարտարութեանը համար՝ զոր, ինչպէս ամեն անգամ, նաև Վասակայ դերին մէջ ցոյց տուաւ. Գ. Պէնկլեան այն դերասաններէն է՝ որք իրենց ստանձնած դերը կը նոյնացնեն իրենց վրայ և իրենք կ'անհետին խաղին անձնաւորութեանը տակ. Յաջողակ և ընտիր դերասանի մը անհրաժեշտ յատկութիւնն է այս և կը շնորհաւորեմք զԳ. Պէնկլեան զայս յատկութիւնն իւր վրայ կրելուն համար. Գ. Թօսպաթեան, որ սիրահարի մասը կը կատարէր, իւր ասպարիզի մէջ նախորդ տարուընէ աւելի յաջողակութիւն մը ցոյց կուտար և ապագային մէջ առաջին դերասաններէն մին ըլլալ կը խոստանայ. Գ. Մաղաքեան ևս զՄիհրըներսեհ խիստ լաւ կերպով ներկայացուց.

Դերասանուհիք, Օր. Ե. Գարագաշեան և Օր. Ա. Հրաչեայ բուռն ծափեր կորզեցին հանդիսատեսներէն. ծափեր՝ որոց իրաւամբ արժանացաւ առաջինը՝ Վասակայ կնոջ դերին և երկրորդը Վասակայ որդւոյն սիրուհւոյ մասին մէջ ցոյց տուած ճարտարութեանն համար. Օր. Ե. Գարագաշեան արդէն, իւր յըստակ արտասանութեամբ, իւր բնական ու ազդու ձևերովը և շարժմամբն առաջին դերասանուհւոյ պատիւն ստացած է, և Օր. Ա. Հրաչեայ Հայ—թատեր հօրիզոնին վրայ ծագող այդ արշալոյսը, արդէն արև մ'ըլլալ կը խոստանայ, իւր խօսուածքն այնքան անուշ ու փափուկ, իւր շարժուածքներն այնքան բնական ու գեղեցիկ են.

Հուսկ ուրեմն կը շնորհաւորեմք Օսմանեան թատրոնին Տնօրէն Մեծ. Յ. Վարդովեան էֆէնտին իւր գործոյն մէջ մատուցած նոր կատարելութեանցն համար, յորոց մին կը սեպուի չմոռնանք յիշելու, նուագածուաց խումբին ընտրութիւնը:

Մեծ գործ մ'է զոր Վարդովեան էֆէնտի ստանձնած է և զոր կանոնաւորութեամբ յառաջ տանելու ամեն ջանք կ'ընէ: Գիտնալով թէ որքան մեծ է թատրոնի օգուտը ժողովրդեան մը բարոյական և մտաւորական զարգացմանն համար, եթէ ինչ դժուարութիւններ ունի իր մէջ այսպիսի ձեռնարկութիւն մը, մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնեմք իրեն և կը քաջալերեմք զինքն չվախել իւր ճամբուն մէջ և անվհատ քալել դէպ յառաջ.

Թ. Յ. Գ.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՑԱՆԿ ԳՐՈՑ

ԳՐԱՍԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Լամընէ. Բանք Հաւատացելոյ ուրուք. Գին քառորդ մէճիտ.

Դասագիրք Հայ. պատ. Գին 5 ղրշ.

Քրիստոս 'ի Վատիկան. Գին քառորդ մէճիտ.

Կը ծախուին ամեն Հայ գրավաճառաց, և Բերայի լրագիր ծախող ծխախոտավաճառներուն քով, և կամուրջին գըլուխը Պօղոսին.

ՆՈՒԷՐ

ՈՒ

ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԱՆԿԱՆՑ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Ի ԴԻՄԱՑ

ՕԺԱՆԴԱԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԱՑ

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Այս տետրակը, կը պարունակէ տեսակ տեսակ վէպեր.

Ասի մինչև հիմայ հրատարակուածներէն աւելի կրնայ տղայոց համար օգտակար ըլլալ.

Կը ծախուի ամեն Հայ գրավաճառաց և լրագիր ծախողներու քով, գին 90 փարայ.

ԳՈՐԾ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷՆ ՏՆՕՐԷՆ
Յ. Յ. ՉԷՆՃԻԼՃԵԱՆ

ՏԷՐ ԼՐԱԳՐՈՅՍ — ՄԱՏԹԷՈՍ Մ. ԱՑՎԱՏԵԱՆ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մեծամեծ շահեր բոլոր-
[illegible] փոխատուութեանց
[illegible]
[illegible].
'ի Գալաթիա.

Մեծ փողոց Անդրաքելար
թիւ 36, Բանքեր-խան
յարկ [illegible] թիւ 2 և
3 Թերմանէյներու
[illegible] դիմաց.

AD ASTRAM AD HONOREM

ԳՈՆԹՈՒԱՐ ԷՆԹԷՐՆԱՍԻՕՆԱԼ ԱՄԲՐԻՆ ԶԱՐՐԻՄ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Ա. ՏԷԼԼԱ ՌՕՔՔԱ

Այս վաճառատան մէջ կը ծախուին մանաւանդ շրջաբերութեան համար եղած այլ և այլ Տէրութեանց և քաղաքաց երաշխաւորած վիճակահանութեան արժէթղթեր որոնք մեծամեծ շահեր կը խոստանան:

Նաև՝ վաճառատանս սեփականութիւնք եղած արժէթղթոց վրայ մէկ կամ մէկէ աւելի վիճակահանութեանց համար Բրոմէսներ կը ծախուին 1/4 ճերմակ մէճիտիէ (1 ֆր. 15 սանթիմ), մինչև մէկ մէճիտիէի, բուն արժէթղթերն կանխաւ մայրաքաղաքիս առաջին կարգի Պանգայներուն մնաւդին մէջ իբրև աւանդ դրուած են:

Բաց աստի նաև մանաւանդ գործողութիւնք կ'ըլլան խիստ շահաւոր ու ամեն քսակի դիւրամատչելի պայմաններով. վերջինս արժէթղթերն ստանալու համար, ամսական բաղդատաբար փոքր վճարումներ ընելով, և առաջին վճարումէն սկսեալ բաժանորդ մը շատ մը վիճակահանութեանց արդեանց և մեծամեծ շահերու մասնակցելու իրաւունքը պիտի վայելէ, շահեր երկու միլիոն, մէկ միլիոն, 600000, 500000, 400000, 300000 250000, 200000, 150000, 100000, 80000, 75000, 50000, և աւելի փոքր փրանքի «գործածուած դրամագլխոյն» վճարման փոխադարձ թէքը. որովհետև ամեն արժէթղթոյ անհրաժեշտ կերպով դէթ իւր անուանական արժէքը եղած գումարին վճարումն պիտի ընդունի:

Ծանօթ. — Ամեն փոխառութեանց քաշուելու ատեն եղած թիւերն ու անոնց շահած գումարներն պարունակող ցանկերն ու այլ յայտարարութիւնքն ձրի պիտի բաժնուին ու բընակութեան տեղերը պիտի ղրկուին:

Կը ծախուի իւրաքանչիւր փոխառութեան շրջաբերութեան հանուած օրէն մինչև այս օրս քաշուած բոլոր թուոց բովանդակութիւնն 'ի գին 2 ֆր.:

Վաճառատանս նաև յանձն կ'առնու Պորսայի և կանխիկ գնելոյ, ամեն տեսակ կտրօններու (գուփօն) և շահող արժէթղթերու ամեն գործողութիւններ:

Աւելի ընդարձակ և մանրամասն տեղեկութիւն ունենալ պարտի դիմել առ

Ա. ՏԷԼԼԱ ՌՕՔՔԱ.

Տէր — Տնօրէն Վաճառատան Փոխատուութեանց.

6